

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐԸ

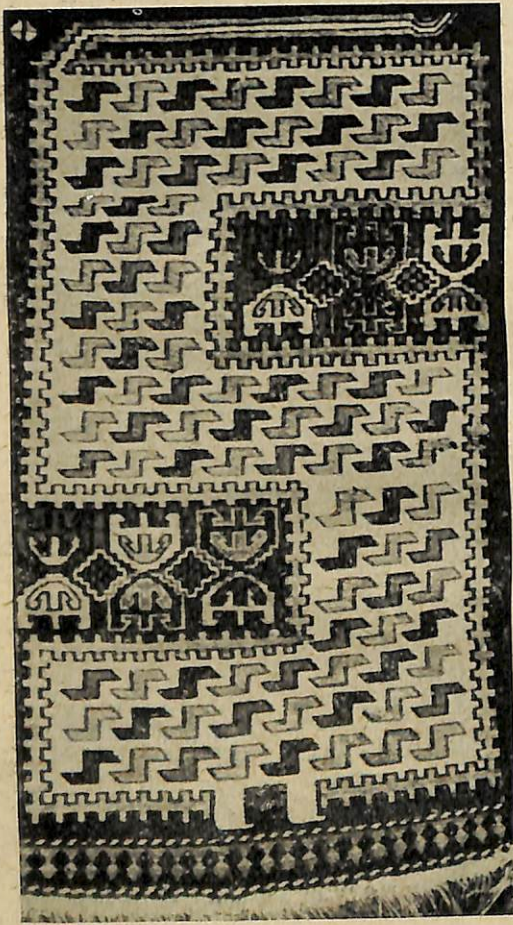
ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ¹

(Ա. ԽՈՒՄԲ)

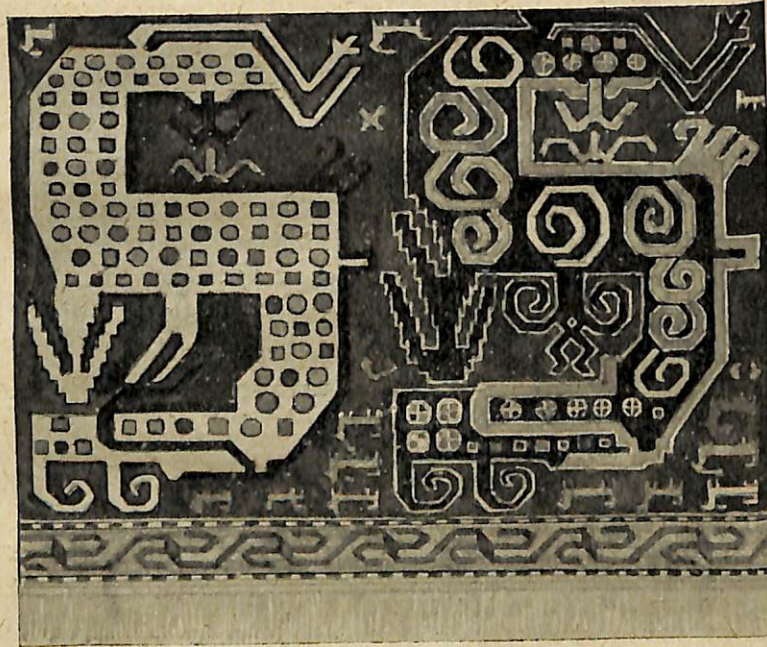
Այս խումբին մէջ պէտք է դասել գորգադիտութեան Սիլէ անունով ծանօթ գորգերը, որոնք համանուն քաղաքն կամ շրջակայքը գործուած են: Սիլէի մէջ հայկական զարդութ մը կար ժէ. դարուն. Մեծ Պատե-

թեղանին թելերը երանգազառի վերջաւորութեան կարուած են: Սպիտակ դաշտերն ու շրջագիծերը միայն բամբակէ են. ամբողջ գորգը ոչխարի բուրդէ է. հիւսուածքը այնպէս խիտ է, որ հանդուցուած գորգի չափ ամուր է: Յետաւորդմ նոյն է առաջակողմին հետ:

Գործածուած են կանանչ, սպիտակ, բաց ու մութ դեղին, կարմիր, երեք տեսակ կապոյտ եւ մութ թուխ ներկեր: Գծադրական

ՏԱԽՏ. Ա.

ՏԱԽՏ. Բ.

բազմի սկիզբը մօտ 4.000 հայ, 10.000 թուրք բնակիչ կը հաշուէր:

Այս գորգերը իրենց զարդարուեստի տեսակէտէ պէտք է նկատել անասնաձորթ-գորգերու վերջին հետեւորդները: Սիլէի գորգերը հիւսուած են. վերին տեսանելի թեւանը կոչու է ու բազմապատիկ ոլորած. մինչ հիմքի թեղանը շատ բարակ է, չափազանց պիւրկ, գրեթէ անտեսանելի. հիմքի

զլխաւոր աղդակն է մեծ, երկրածեւ Տ մը, գլուխին վրայ ունկի կամ եղջիւրի տեսանելի յաւելուածով. պատկերին սանաւորդմ որոշապէս ճանաչելի են ծայրանդամները. պատկերին ամբողջ մարմինը ծածկուած է խայտերով, երկրաչափական Տ տիպերով, շեղա-կաններով կամ պարպրներով: Տ-ի ձեւով մեծ պատկերներ ալ ուղղուած կը կենան չորս չորս քով քովի. վերի շարքին առաջին Տ-ը մութ է, երկրորդը պայծառ, երկրորդ շարքին մէջ մութ Տ-ի տակ կը կենայ բաց Տ մը եւ փոխադարձաբար:

¹ Յաւելու գերմ. բնագրին Z. Hofrichter, Armenische Teppiche, Wien 1937, S. 12 եւ հայ. թարգմանութեան, Հանգէս Ամսօրեայ, 1937, էջ 163:

Գորգերու հիմքը սովորաբար կարմիր է. կաւկասեան նախնական անասնատիպեր, ձի, շուն, ու փոքրիկ իշուկներ կը վազեն աջէ ձախ: Տրէզը ինչպէս մեծաթիւ հայկական գորգերու վրայ՝ նեղ է եւ ներքին մեծ դաշտին հետ անչափակից: Ինչ ինչ գորգեր երկայնքին երկու կտորէ կարուած են:

Մեծութիւն իրր 260 X 180 cm.:

Z. HOFRICHTER

Թրգմ. Հ. Պ. Է.

ՄԻՆԵՐԳՐԶԵԼԻ-ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿԱՅՆԱԿԱՆ ԻԾԵՍՆԱԿԱՆ ՏՈՒՄԵՐ

Վրաստան՝ Ժ. Բ. եւ Ժ. Գ. դարերում իր պատմութեան ամբողջ շրջանի մեծադոյն յիշատակութեան արժանի քաղաքական եւ մշակութային ծաղիկալ վիճակն է ունեցած: «Հարց է թէ, զրգւմ է էջմիածնի Արարատը, այս ծաղիկալ վիճակն արդեօք աւելի իր բնիկ ժողովրդի քաջութեանն եւ իւր իշխանները՝ պատերազմական հանճարին է պարտական, թէ այն խոհեմութեանն, որով սոցանից ոմանք իմացան օգտուիլ Հայոց պատրաստ, դարաւոր փորձութեան մէջ եփուած ոյժից¹»:

Պատմական անհերքելի փաստ է, որ Անիի թագաւորութեան անկումից յետոյ՝ «հայ զօրավարներն եւ զօրադնդերը, ուրիշ յարմար տէր չգտնելով (իրենց դրացի) հիւսիսային քրիստոնէայ իշխանների (Վրաց) շուրջը խմբուեցան եւ արեան դաշտում փասայ պտակներ վաստակեցան նոցա համար²»:

Այս կարեւոր զինակցութիւնը հաստատում է նաեւ Վրաստանի Պատմութեան համբաււոր զաղղիացի հեղինակը, Բրուէ, այլեւայլ պարագաներում: Նոյն իսկ նորագոյն նշանաւոր գրողներ, լսելով անձամբ տեղացի կենդանի պատգամագէտներից, վկայում են թէ «Թամարի թագաւորութեան ժամանակ, Վրաց Եկեղեցին եւ Տէրութիւնը մի շարք ապամաւոր պետեր են ունեցած, որոնցից շատերը հայեր էին: Բանակի հրամանատարը հայ էր Սարգիս Մխարթրաբի անունով. նրա հետ էին իր երեք աղապահները, որոնց մէկն էր Դաւիթ Սոսլանի, Թամար թագուհու երկրորդ ամուսինը³»:

¹ Արարատ, էջմիածն 1903, էջ 87:
² Անդ:
³ Nansen, Անդ, էջ 102:

Վրաց բանակին յարող հայ զինուորականների մէջ ամէնից նշանաւորն հանդիսացաւ Սոսրով, Արդութեան Երկայնաբազուկ սպառազ իշխանական տոհմի նախահայրն, որ այնուհետեւ սկսել էր պաշտօնագէտ կոչուել վրացերէն՝ Արդուքիս-շվիլի (Արդութի որդի) Մխարթրաբի կամ Մխարթրաբիւմէ: Այս վրացերէն բառը նշանակում է լայն ուսեր ունեցող կամ լայնաքիկումն: Այս Սոսրովի որդին էր Աւագ Սարգիս, որին, ինչպէս Վրաց Տարեգիրքը պատմում է, Թամար թագուհին իր զօրքի հրամանատար էր կարգել, ի նկատի ունենալով ոչ միայն նրա ազնուական ծագումն, այլ եւ «իրբեւ պատե-րազմի մէջ փորձուած հերոս»: Թագուհին նրան շնորհել է Լօսին (Վիրահայքում) իրբեւ ժառանգական կալուած եւ տուել է Սոմխէթի մքալար (Վիրահայքի պետ) տիրոջը⁴:

Սարգիսի մահից յետոյ Թամար՝ Վրաց բանակի հրամանատարութիւնն՝ ամիր-սպասալար տիրոջսով յանձնել էր նրա որդի Չաքրէ կամ Չաքարիային, որ լիովին արտայայտած է թագուհու վստահութիւնն եւ մեծ ճարտարութեամբ եւ քաջութեամբ դեկավարած բոլոր ճակատամարտներ Վրաստանի եւ միանգամայն Հայաստանի թշնամիների դէմ:

Թէ Չաքարիա եւ թէ նրա եղբայրը Իվանէ, թագուհու թիկնապահական խումբի պետը, պահում էին իրենց ընտանեկան հայ դաւանութիւնն եւ «քաղկեդոնիկութիւն» չէին ընդունել, ինչպէս էին վրացիք եւ Վրաստանում բնակող ուրիշ հայերի մեծ մասը: Այս խորութիւնն աչքի փուշ էր դարձել վրացի հոգեւորականութեան, որ ամէն ջանք սկսել էր գործ դնել, որ նրանք վրացիների կրօնն ընդունին:

«Իվանէ, զրում է Տարեգիրքը, որ շատ հմուտ էր Ս. Գրեանց, իր կրօնի ստույգները հասկանալով, մկրտուեց եւ ճշմարիտ քրիստոնէայ դարձաւ»: Իսկ Չաքարիա, որ բանակի սպարապետն էր, մերթել է իր հայ դաւանութիւնից հրաժարուիլ: Ի նկատի ունենալով Չաքարիայի անձնաւորութիւնն եւ բարձր դիրքը, վրացի կաթողիկոսը նրան համոզելու համար հետեւեալ միջոցին է դիմել.

«Թէ Չաքարիա եւ թէ Իվանէ, բոլոր ա-

⁴ Brosset, Histoire de Géorgie, 1ère partie, էջ 387: